

(Inleiding, gehouden voor de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging
op 11 oktober 1968)

J. H. A. van Heek

Bij een enquête, die onlangs door het Bosschap is gehouden ten behoeve van het zgn. structuuronderzoek, werden o.m. vragen gesteld over de aantallen arbeiders, die respectievelijk tien jaar geleden, vijf jaar geleden en per 1 september 1968 werkzaam waren op de verschillende bosbezittingen in ons land. Voor het Huis Bergh, dat een bosbedrijf met eigen kwekerijen gehad heeft en tot voor kort het hout zelf tot sortimenten verwerkte, kon hierop ten antwoord worden gegeven, dat in 1958 in dienst waren 26 arbeiders in 1963 in dienst waren 19 arbeiders in 1968 in dienst waren 8 arbeiders

Ofschoon door invoering van verschillende machines enige bezuiniging op arbeidskrachten heeft plaats gehad, is de grote teruggang in het personeel in hoofdzaak veroorzaakt door de afzetmoeilijkheden voor het hout en de daardoor sterk verminderde vellingen. Deze teruggang is dan ook kenmerkend voor de afgenomen betekenis van de bosexploitatie voor het Huis Bergh, dat zich in het verleden zo sterk op deze bedrijfstak had toegelegd. De acht momenteel overgebleven arbeiders dienen er nog slechts toe het meer dan 1300 ha grote bosbezit op beperkte schaal in stand te houden. Van winstgevendende exploitatie is geen sprake meer. Het Huis Bergh heeft zich de laatste jaren genoodzaakt gezien geheel andere wegen te bewandelen, om zich in stand te houden.

De bossen van Bergh zijn voor 1813 eeuwenlang bezit geweest van een vijftal bosmarken, publiekrechtelijke vennootschappen, zoals er ook op de Veluwe bestaan hebben. Uitvoerig heb ik hierover geschreven als bijdrage in het boek van mr. Van Schilf-gaarde over het Huis Bergh, dat in 1950 bij Leiter Nypels te Maastricht is uitgegeven en sinds meerdere jaren is uitverkocht. Te midden van deze ruim 1250 ha omvattende markebossen lagen verschillende particuliere enclaves, die successievelijk door de graven van den Bergh en de vorsten van Hohenzollern in eigendom werden verkregen. De walburcht Montferland met naaste omgeving, groot circa 50 ha, was reeds omstreeks 1350 eigendom van Bergh. Het Kleefse Hout, groot circa 150 ha, werd verworven in 1661, het Zonderbos, groot circa 70 ha, in 1780. Om-

streeks 1800 had het bosbezit een grootte gekregen van circa 350 ha.

In 1813, toen ons land deel uitmaakte van het Franse Keizerrijk, had de verdeling van de markebossen plaats. Het besluit hiertoe was in principe reeds genomen in 1800, ingevolge een door de Bataafse Republiek ingevoerde nieuwe staatsregeling. Ook het Huis Bergh, belangrijk aandeelhouder in de bosmarken, kreeg bij deze verdeling, die door middel van loting plaats had, zijn part. Het verwierf een groot aantal percelen, die her en der verspreid lagen. Vanwege deze ongunstige ligging besloten de eigenaren enige tijd later middels een publieke veiling tot een herverdeling over te gaan, welke in 1833 haar beslag kreeg. Het Huis Bergh verwierf toen ruim 500 ha en had hierdoor zijn gezamenlijk bosbezit uitgebreid tot 876 ha.

In feite is 1833 het jaar geweest, dat het bosbedrijf van Bergh werd opgezet. Geleidelijk en systematisch werden de sterk gedegeneerde bossen ter wille van een hogere produktie omgezet van loofhout in naaldhout, van eiken en beuken in grovedennen. Reeds in de 18e eeuw had men met de teelt van dennen ervaring opgedaan. De oudste vermelding van dennenbeplantingen dateert hier van 1773, doch wij moeten aannemen, dat de groveden hier reeds lang voor die tijd bekend was.

Door de exploitatie van steenkoolmijnen in België en Duitsland en later ook in Nederland ging het bosbedrijf gouden jaren tegemoet en zo is gedurende meer dan een eeuw het Bergherbos een typisch mijnhoutbedrijf met jaarlijkse kaalslagen van circa 20 ha geweest. Wie hier meer over wil weten, worde verwezen naar het uitgebreide artikel over dit bedrijf, dat verschenen is in het Tijdschrift van de Nederlandsche Heidemaatschappij, jaargang 1905, naar aanleiding van een toen gehouden excursie.

Het archief van het Huis Bergh is rijk aan gegevens over de bosexploitatie in het verleden. De oudste boskaarten dateren van 1727 en 1779. De oudste opstandsbeschrijving dateert van 1824, het oudste bedrijfsplan van 1844. In die jaren begint ook een bosbouwbibliotheek te ontstaan, die aanvankelijk alleen Duitse vakliteratuur bevatte.

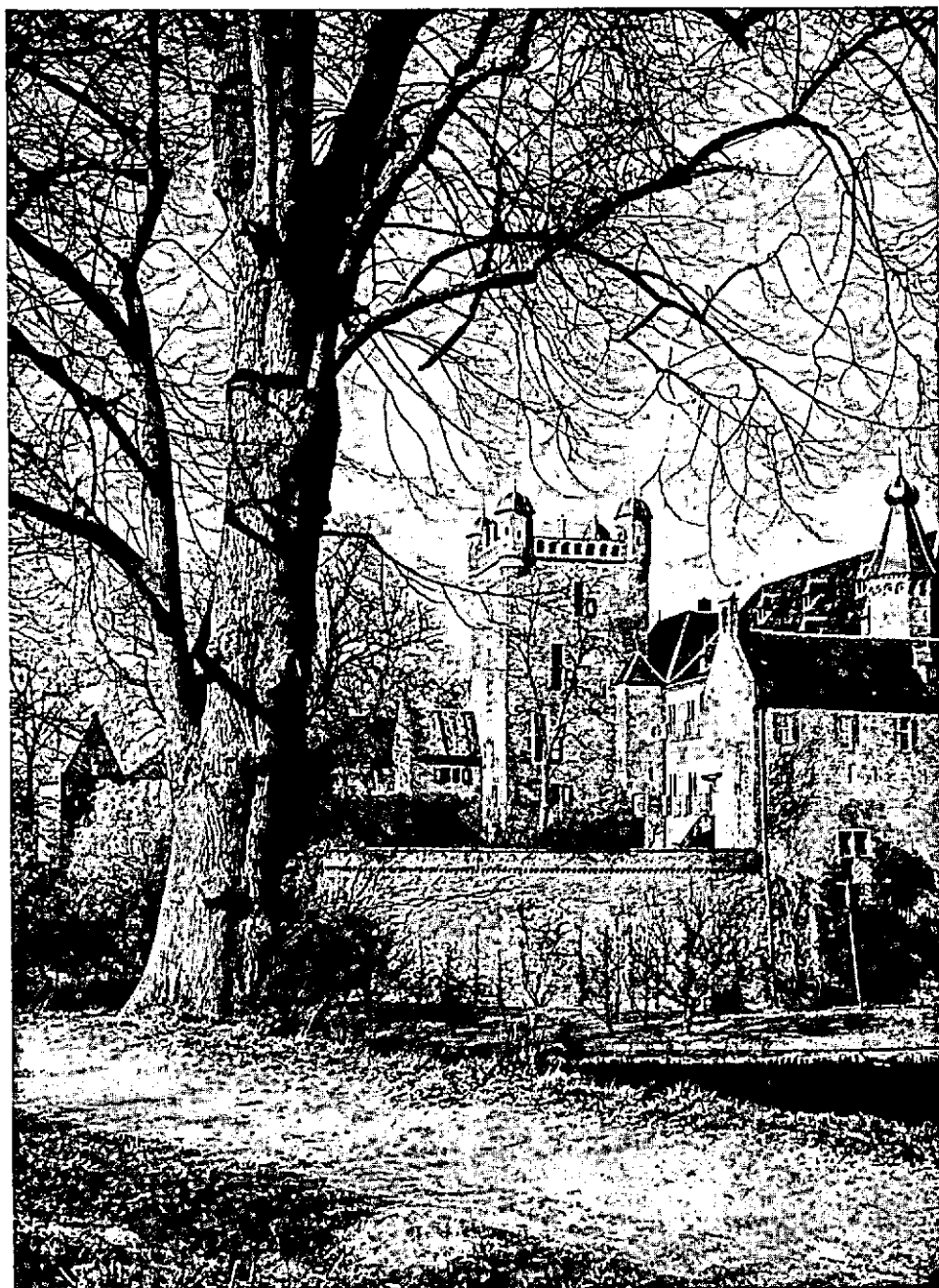
Ofschoon tot 1900 met de groveden zeer goede resultaten bereikt waren en vele bospercelen reeds

* Foto: J. H. A. van Heek.

twee of drie generaties achtereen dennelopstanden hadden, werd na jarenlange proefnemingen omstreeks 1930 een nieuwe richting ingeslagen en bij herbebossingen de voorkeur gegeven aan houtsoorten, die nog betere groei- en afzetresultaten beloofden. De Japanse lariks is sindsdien onze hoofdhoutsoort geworden, terwijl in mindere mate ook beplantingen aangelegd zijn met fijnspar, douglas, Europese lariks, Corsicaanse den en Omorica spar. Ook werd aan de inlandse eik weer een plaats toegekend.

Door de grote storm van november 1940 en het geallieerde artillerievuur in maart 1945 werd tijdelijk afgestapt van het gebruikelijke kaalslagsysteem en hebben talrijke groepsgewijze in- en onderplantingen plaats gehad, die eveneens tot goede resultaten hebben geleid.

Het bosbezit is door aankopen ook geleidelijk groter geworden. Bij de overname in 1912 door wijlen mijn vader van de vorst van Hohenzollern-Sigmaringen bedroeg het 1150 ha. In 1946, toen het gehele Berghse

Huis Bergh vanaf de wallen.

bezit door mijn familie werd overgedragen aan de Stichting, die de instandhouding der goederen en rechten van het Huis Bergh ten doel heeft, bedroeg de oppervlakte der bossen 1335 ha en zij is tot dusver ongewijzigd gebleven.

Door de korte omloop, die voor 1912 werd aangehouden, waren er toen vrijwel geen houtopstanden ouder dan 50 jaren. Door mijn vader is, mede om de mooiste bossen te sparen, deze strakke lijn verlaten. De omloop werd geleidelijk gebracht van 45 jaar op ruim 60 jaar en nog langer en zo bezitten wij thans nog delen van een opstand, die een eeuw geleden werd aangelegd. Het grootste deel van deze opstand, bestaande uit fijnsparren, grovedennen en Europese lariksen, moest enige jaren geleden wegens toenemend hartrotgevaar geveld worden en had toen een werkhoutmassa van 420 m³ met schors per hectare. De zwaarste bomen hadden een inhoud van circa 2 m³.

Van geheel andere opzet is het parkbos "de Plantage", groot 20 ha en even ten westen van het kasteel gelegen. Het werd in de 18e eeuw als lustwarande aangelegd op laaggelegen gronden, die eerder voor land- en tuinbouw benut waren en bestaat voor een deel uit eikenhout. De oudste opstanden dateren van kort voor de Franse inval in 1794 en hebben een leeftijd van circa 180 jaar. De houtmassa gaat hier plaatselijk tot circa 500 m³ per ha. Helaas heeft de Plantage in 1945 sterk te lijden gehad van artillerie-inslagen, zodat grote delen gekapt en herbost moesten worden. Het karakter van dit bos is hierdoor sterk gewijzigd, doch als wandelbos is het door de grotere variatie van leeftijden en houtsoorten

voor de bevolking attractiever geworden.

Onze oudste opstand wordt gevormd door de beuken van de burchtheuvel Montferland. Zij staan op leemhoudende grond en hebben een leeftijd van 225 jaar. Een dezer bomen, omgewaaid bij een storm van enkele jaren geleden, had een inhoud van 7½ m³.

In de oorlog moesten achttien hoge beuken op de kruin van de heuvel op last van de Duitse weermacht, die hier een af luisterpost voor vliegtuigen had, geveld worden. Wij vreesden, dat hierdoor het aanzien van de heuvel ernstig zou lijden, doch dit is achteraf nog meegevallen. Ook bleef het hotel als door een wonder voor een bombardement gespaard en zo is Montferland behouden gebleven en een attractie gebleven voor de toeristen, die deze streek komen bezoeken.

Het is niet alleen hierom, dat wij zoveel waarde hechten aan Montferland. Ook de historische betekenis spreekt tot ons, deels als een uitermate fraai voorbeeld van een middeleeuwse aarden sterkte, die zowel de kenmerken van een walburcht als die van een z.g. motte vertoont, deels als monument van lokale geschiedenis, daar aangenomen wordt, dat hier voor 1200 de burcht gestaan heeft, waar de heren van Bergh gewoond hebben, voordat zij het kasteel te 's-Heerenberg gebouwd hebben. Bovendien weten wij, dat Montferland in de 16e en 17e eeuw door de graven van Bergh als buitenverblijf gebruikt is. Belangrijke bouwwerken uit dit verleden zijn thans op de burchtheuvel niet meer aanwezig. Slechts het aardige theepaviljoen van 1699 herinnert nog aan het geslacht, dat zo nauw aan Montferland verbonden was en waarvan graaf Oswald en gravin Leopoldina de laatste representanten waren.

Nieuwe directeur bosbouw bij de FAO

Wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd heeft de directeur van de afdeling bosbouw en bosprodukten van de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties (FAO) de Fin dr. N. A. Osara zijn werk neergelegd.

Als opvolger is benoemd de Zweed prof. B. Steenberg. De nieuw benoemde directeur was werkzaam op het koninklijk instituut voor technologie in Stockholm. Zijn werk had in het bijzonder betrekking op de technologie van de papierbereiding. Prof. Steenberg is 56 jaar oud.

Studiedag "Mens, bos en arbeid"

Op 14 mei organiseert de Commissie Onderzoek Rationalisatie Bosbouw van het Bosbouwproefstation een studiedag "Mens, bos en arbeid" in motel Bunnik.

De studiedag zal worden gewijd aan sociaal-economische problemen in de bosbouw.

Belangstellenden wordt verzocht deze dag nu reeds te reserveren. Het programma wordt in een volgende aflevering van dit tijdschrift bekend gemaakt.